

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ

Барановська О. В.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник, Інститут педагогіки НАПН України

Швидкі та глобальні зміни в усіх сферах людської діяльності наразі є характерною ознакою сучасного суспільства. Інформаційне суспільство вимагає застосування інновацій, перш за все, в освітній галузі. Саме перед нею постає завдання сформувати особистість, здатну протистояти викликам сучасного світу та реалізовувати новітні технології. Тому володіння інформаційною компетентністю дає можливість орієнтуватись в інформаційному, освітньому (навчальному) просторі, розширити межі спілкування і власні можливості. Оперування масивами інформації для учня, студента, фахівця в будь-якій сфері діяльності має вирішальне значення. Закон України «Про освіту» визначає провідний шлях формування нової конкурентоспроможної молоді людини від знань до компетентностей через опанування інваріантної і варіативної складників змісту освіти [1]. З ключових компетентностей, які були затверджені як обов'язкові для випускника закладу середньої освіти одною з базових є інформаційна компетентність.

Поняття «*інформаційна компетентність*» достатньо широке та визначається на сучасному етапі розвитку педагогіки неоднозначно. До проблеми інформаційної компетентності зверталися науковці та практики з різних галузей: Н. Баловсяк, О. Барановська, В. Бондарева, П. Беспалов, Г. Васьківська, Н. Гафурова, О. Грибан, О. Зайцева, С. Косянчук, Е. Морковіна, В. Паламарчук, О. Пометун, О. Савченко, Г. Селевко, А. Семенов, Є. Сидоркін, А. Темербекова, С. Тришина, С. Трубачева, А. Хугорської, Т. Яценко та ін.). На сьогодні не існує єдиного визначення поняття інформаційної компетентності, що потребує подальших досліджень відповідно до реалій сучасного життя. Синонімічними є поняття:

^ інформаційна культура - суспільне відображення інформаційної компетентності фахівця; уявлення про інформаційні процеси у світі; вміння адекватно формулювати свою потребу в інформації; ефективно здійснювати пошук потрібної інформації; вміння відбирати, обробляти та оцінювати інформацію;

^ інформаційна грамотність - набір знань та умінь визначити, оцінити та ефективно використати інформаційні ресурси;

^ інформаційно-технологічна компетентність - інтегральне особистіше утворення, що характеризує зрілість особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Дослідники в якості основних виділяють наступні компоненти інформаційної компетентності: *мотиваційно-ціннісний, рефлексивний*: створення умов, які надають допомогу при виборі важливих ціннісних орієнтацій; характеризує ступінь мотивації людини; саморегуляція особистості, самоуправління поведінкою, розширення самосвідомості, самореалізації (О. Барановська, Г. Васківська, С. Косячук, В. Паламарчук, С. Тришина); *когнітивний*: відображає процеси переробки інформації (аналіз інформації, порівняння, узагальнення, синтез, генерування та прогнозування використання нової інформації, взаємодія її з наявними базами знань, організація зберігання та відновлення інформації в довгостроковій пам'яті (О. Барановська, О. Корсакова, В. Паламарчук, О. Пометун, О. Савченко); *професійно-діяльнісний*: володіння сучасними методами і способами пошуку, відбору інформації, вміння знаходити інформацію з різних джерел, вміння систематизувати і узагальнювати інформацію, вміння використовувати отриману інформацію для професійно-педагогічної діяльності (О. Барановська, Е. Морковіна, В. Паламарчук, О. Савченко, А. Темербекова, С. Трубачева, А. Хуторської, Т. Яценко); *технологічний*: розуміння принципів роботи технічних пристроїв, призначених для автоматизованого пошуку та обробки інформації; застосування методів математичної статистики (М. Бурда, В. Латиський, Г. Селевко, О. Черноус); *комунікативний*: відображає знання, розуміння, застосування мов та інших видів знакових систем, технічних засобів комунікацій в процесі передачі інформації, володіння культурою мовлення (Н. Бондаренко, Н. Голуб, Т. Яценко) та інші. Окремо слід виділити *інтерактивну складову інформаційної компетентності*, яка включає в себе наступні компоненти: самостійна творча робота суб'єкта; саморозвиток, самореалізація (О. Барановська, О. Корсакова, В. Паламарчук, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачева, Т. Яценко та ін.).

Виходячи з аналізу досліджень цієї категорії, можна визначити два основних підходи до поняття «інформаційна компетентність». Прихильники *першого підходу* розглядають *інформаційну компетентність* як *вміння використовувати комп'ютерні інформаційні технології*, прирівнюючи їх до комп'ютерної грамотності (знання комп'ютера, вміння використовувати мультимедійне обладнання, здійснювати пошук інформації в мережі Інтернет, створювати презентації та веб-сайти та ін.), тобто, ототожнюють з інформатикою. Це поняття роблять синонімом з такими поняттями, як «комп'ютерна компетентність», «технологічна грамотність». Комп'ютерно-алгоритмічні вміння в суспільстві сучасних інформаційних технологій залежать безпосередньо від рівня інформатизації суспільства. Отже, представники *першого підходу* розглядають інформаційну компетентність як знання, уміння і навички, які учні можуть здобути на уроках інформатики. Але залишається поза увагою питання поняття інформації, яке є одним із ключових в етимології інформаційної компетентності. Тому *перший підхід* до визначення даного поняття (який довгий час вважався традиційним) не відповідає сучасним реаліям. Відповідно до *другого підходу* до визначення поняття «інформаційна компетентність» включає в себе *системний обсяг знань, умінь та навичок*

набуття, перетворення, передачі та використання інформації в різних галузях людської діяльності для якісного виконання вальних чи професійних функцій. В дослідженнях вчених поняття «інформаційна компетентність» трактується як готовність самостійно набувати та використовувати знання з інформаційного освітнього простору, необхідні для самовизначення та самореалізації особистості, що сприяє становленню внутрішньої позиції, сталою ставлення до себе, людей та світу; як складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь в області інноваційних технологій та певного набору особистіших якостей; нова грамотність, в склад якої входять вміння активної самостійної обробки інформації людиною, прийняття принципово нових рішень в різних ситуаціях з використанням технологічних засобів.

Питанням компетентностей інтелектуального та читацького напрямку займалися українські науковці. У 90-х роках було розроблено низку міжпредметних програм формування та розвитку інтелектуальних (мислительних) та читацьких умінь учнів 1-11 (12) класів (Вал. Паламарчук, О. Почупайло (Барановська)). Професор Вал. Паламарчук займалася розробленням й упровадженням метапредметних програм формування і розвитку мислительних умінь і навичок школярів («Експериментальна програма формування мислительних умінь у школярів», «Методичні рекомендації про формування загальнонавчальних умінь та самостійного мислення учнів»; «Розвиток загальнонаукових мислительних умінь і навичок школярів» та ін. Вченою започатковано педагогічну концепцію розвивального навчання, розроблено програму і методику (технологію) формування інтелектуальних умінь учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів, технологію розвитку мислення учнів [2]. О. Савченко є автором загальнонавчальних програм формування компетентностей учнів початкових класів [3]. О. Почупайло (Барановська) розробила програму формування та розвитку інформаційних і комунікативних умінь в учнів I-XI класів; програму і методику (технологію) формування читацьких умінь як основи розвитку загальних здібностей учнів [4]. Т. Яценко займається проблемою формування читацької компетентності як інтегрованого компоненту навчальних досягнень учнів, сукупності основних усвідомлених учнями знань, умінь і навичок, передбачених конкретною літературою темою та шкільним курсом літератури загалом, системи ціннісно-світоглядних орієнтацій, сформованих на матеріалі програмових художніх творів, а також здатності учнів до цільового осмисленого застосування здобутих предметних знань, умінь і способів діяльності в нових навчальних і життєвих ситуаціях [5]. Виходячи з багаторічних досліджень даного питання та наших напрацювань у 1992-2020 роках, ми формуємо поняття «інформаційна компетентність» як інтегративну якість особистості, яка є результатом процесу трансформації в особливий тип між предметних компетентностей, які дають змогу активно обробляти, відбирати, аналізувати, трансформувати, генерувати та засвоювати потоки інформації і, як результат, прогнозувати, приймати, та реалізовувати оптимальні рішення в різних сферах діяльності [6; 7].

Отже, останнім часом очевидним є певний прогрес щодо запровадження технологій формування інформаційної, інтелектуальної компетентності особистості. Але дана проблема не може вважатися повністю вирішеною у зв'язку із швидкими змінами у суспільстві. Тому запропоновані програми повинні доповнюватися більш мобільними програмами формування певних компетентностей учнів усіх класів, які можуть збагачуватися новими надбаннями і відображати нові вимоги до активного функціонування в інформаційному суспільстві.

Список літератури

- [1] Закон України «Про освіту», Відомості Верховної Ради (ВВР), № 38-39, 2017. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- [2] Барановська О. В., «Формування інформаційної культури учня», *Шлях освіти*, №3, С. 31-34, 2000.
- [2] Паламарчук В. Ф. Глобус інтелектус (методологія, програма, методика формування глобального інтелекту). Київ, 1999. 56 с.
- [3] Савченко О. Я. Формування у молодших школярів загальнонавчальних комунікативних умінь і навичок. Початкова школа. 2014. № 10. С. 6-10.
- [4] Барановська, О. В. (2006) Інформаційна компетенція - ключова компетенція випускника профільної школи [Електронний ресурс] / О. В. Барановська / ЦІППО. - Режим доступу: <http://www.2cippe.edu-ua.net>
- [5] Яценко Т. О. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ - початок ХХІ століття). Дис. докт. пед. наук за спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська література)». Київ, 2017. 508 с.
- [6] Барановська О. В. Методологічні аспекти реалізації педагогічних технологій за філологічним спрямуванням: еволюція та трансформація в українській школі / Український педагогічний журнал, № 1, 2020, с. 5-13.
- [7] Барановська О. Формування інформаційної культури учня / О. Барановська // Шлях освіти. - 2000. - №3. - С. 31-34.